

พัฒนาการสิทธิมนุษยชนไทย และการเข้าร่วมเป็นภาคีสถิติสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศ

Development of human rights THAI and Core international human rights treaties

อำนาจ มงคลสืบสกุล*

Amnad Mongkhonsuebsaku

สาระเชิงเขป

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายถึงพัฒนาการสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในสังคมไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มตั้งแต่ในช่วงที่ไทยได้รับอารยธรรมความเชื่อจากจีนและอินเดีย รวมถึงอิทธิพลจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จนเกิดวัฒนธรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อการยอมรับสิทธิมนุษยชนในบริบทของสังคมไทย นอกจากนี้ได้กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ทางการเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญ และเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสิทธิเสรีภาพขึ้นมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ มาจนถึงปัจจุบันที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ตลอดจนบทความนี้ยังกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยที่มีการรับรองในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงปัจจุบัน รวมถึงสถานการณ์ทางด้านสิทธิมนุษยชนในภาพรวมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

คำสำคัญ : พัฒนาการสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ

Summary

The aim of this article is to present the development of human rights in Thai society from the past to at present. After the beginning of Chinese and Indian culture including with the influence of Buddhism. There is an amalgamation of cultures that resulting in the eventually accepting of human rights in Thai society. This article also describes important events and the history besides this; it was motivated to develop further human rights and liberties. At present, Thailand has eventually signed Core international human rights treaties and also has recognized the rights of all Thai citizens in accordance with the constitution of Thailand.

Keyword human rights, development of human rights, liberties,

* นักศึกษาระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง Graduate students Faculty of Political science Ramkhamhaeng University E-mail : amnad-mongkhonsuebsaku@outlook.co.th โทรศัพท์ 066 112 9145

บทนำ

ในอดีตมนุษย์อาศัยอยู่กับธรรมชาติซึ่งแทบจะไม่มี ความแตกต่างอะไรจากสัตว์ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้แข่งขันให้ตนเองมีชีวิตรอด ช่วงเวลาต่อมาได้เกิดการพัฒนาทำให้มนุษย์มีความก้าวหน้ามากขึ้นคือเริ่มรู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ครอบครัว ชุมชน และรัฐตามลำดับ และการที่มนุษย์เข้ามาอยู่ร่วมกันย่อมเกิดความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของความคิด การแสดงออก รวมถึงการดำเนินวิถีชีวิตตามบริบททางวัฒนธรรมที่มีมาแบบดั้งเดิม การอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงเป็นไปด้วยความหลากหลาย และในท่ามกลางความหลากหลายนี้เองที่เป็นเหตุแห่งการนำไปสู่ความวุ่นวาย การเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ข่มเหง รังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า การกระทำดังกล่าวคือความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในแทบทุกสังคม และเป็นชนวนของความขัดแย้งขึ้นจนก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาไปซึ่งความสูญเสีย เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ต้องดิ้นรนต่อสู้ เพื่อแสวงหาหลักประกันเพื่อสร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตให้กับตนเอง นั่นคือการเรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ได้แก่ สิทธิในการดำรงชีวิต สิทธิทางร่างกาย สิทธิในการประกอบอาชีพ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันโดยปราศจากเงื่อนไขหรือข้อจำกัดใด ๆ สิทธิมนุษยชนนั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นอารยธรรมของโลก (World Civilization) ที่เกิดการวางระบบความคิดเพื่อให้ผู้คนทั่วโลกเกิดความตระหนัก คำนึงถึงคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยเริ่มตั้งแต่พื้นฐานจากการยอมรับความเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ศรี รวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ที่มาจากความชอบธรรม สิทธินั้นถือเป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด โดยให้ความสำคัญกับ คำว่า “ชีวิต” (เชวชชัย ภาติณฐ, 2548) และ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่ผู้อื่นได้ ซึ่งสิทธิดังกล่าวมนุษย์มีความเชื่อว่าเกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดของมนุษย์โดยยึดหลักที่ว่า

“มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิที่ว่ำนี้นี้ ได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาค เป็นสิทธิซึ่งไม่สามารถโอนให้แก่กันได้และผู้ที่ละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตรายหรือกระทบกระเทือนเสียหายต่อสภาพของความเป็นมนุษย์ได้” (วีระ โลจายะ, 2525, หน้า 1)

แนวคิดที่ได้กล่าวมานั้นเกิดจากการพิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติ ที่มาจากเรื่องของกฎหมายธรรมชาติ (Natural Rights) ที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองและขึ้นอยู่กับเหตุผล (Reason) เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นความพยายามที่จะไม่ให้ผู้มีอำนาจปกครองใช้อำนาจมากจนเกินไป โดยที่มาของกฎหมายธรรมชาตินั้นสามารถสรุปเป็นประเด็นที่สำคัญคือ เกิดจากธรรมชาติโดยตรง (เป็นสิ่งที่กำเนิดขึ้นเองจากธรรมชาติ) เกิดจากพระเจ้า (เป็นแนวคิดของคริสต์ศาสนาที่มองว่าทุกสิ่งมาจากพระเจ้า) และเกิดจากความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์ (หยุด แสงอุทัย, 2523, หน้า 114)

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในอดีตที่เกิดขึ้นในโลก ทำให้เกิดโศกนาฏกรรมนำมาซึ่งความสูญเสีย ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ถือกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในเรื่องของสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ โดยการกำเนิดขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ.1945 (พ.ศ.2488) เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้งองค์กรสันติภาพของโลกมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสิทธิมนุษยชนให้เป็นสากล พัฒนาการของสิทธิมนุษยชนเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ในกฎบัตรการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 (พ.ศ.2491) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ค.ศ.1966 (พ.ศ.2509) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นับว่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญในการวางรากฐานด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรกของโลก และได้มีการพัฒนาเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ขยายความหมายและความคุ้มครองครอบคลุมทุกกลุ่มคน เกิดเป็นสนธิสัญญาที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเด็นปัญหาที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อเพิ่มความละเอียดและสมบูรณ์ของบรรทัดฐาน รวมถึงข้อผูกมัด เฉพาะกรณีต่อรัฐที่เป็นภาคีสมาชิกมากขึ้น

ตามประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคม แม้ว่าปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่เป็นรากฐานของสนธิสัญญาต่าง ๆ ด้านสิทธิมนุษยชนจะเริ่มเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการใน ค.ศ.1948 (พ.ศ.2491) ก็ตาม แต่สำหรับสิทธิมนุษยชนของสังคมไทยได้มีมาก่อนหน้านี้แล้ว ตั้งแต่ที่ประเทศยังใช้ชื่อ “สยาม” และเปลี่ยนมาเป็น “ไทย” จนถึงปัจจุบันนี้ และในช่วงเวลาที่ผ่านมามีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ จนเกิดการยอมรับและนำหลักการของสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศโดยเฉพาะรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนจึงมีแนวคิดที่จะนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับการพัฒนาสิทธิมนุษยชนของไทยว่ามีความเป็นมาอย่างไร ปัจจัยที่สำคัญ เหตุการณ์ที่สำคัญที่ผลักดันให้เกิดการยอมรับสิทธิมนุษยชนขึ้นในสังคม รวมถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ก่อนที่จะกล่าวถึงพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนของไทยนั้นผู้เขียนกล่าวย้อนไปในอดีตว่าแท้ที่จริงแล้วอิทธิพลใดบ้างที่ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิดและนำมาสู่การยอมรับสิทธิมนุษยชนมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยภาพรวมแล้วสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่รับความผสมผสานระหว่างอารยธรรมของจีนและอินเดียเป็นหลัก จีนและอินเดียเป็นแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลกมีอิทธิพลครอบคลุมไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียอาคเนย์ รวมถึงประเทศไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ทำให้วัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นสำคัญและมีการยอมรับว่าหลักของพุทธศาสนาเป็นหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนของไทย สิทธิและเสรีภาพของประชาชนเริ่มมีการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยปรากฏหลักฐานที่สำคัญเป็นลายลักษณ์อักษรในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง และหลังจากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาสู่สิทธิเสรีภาพที่ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ต่อไปนี้จะกล่าวถึงแนวความคิดสิทธิมนุษยชนของตะวันออกที่มีความเชื่อและแตกต่างจากตะวันตก (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2561 หน้า 120-126)

อารยธรรมจีน ในสมัยโบราณคนจีนมีความผูกพันกับความเชื่อในเรื่องของวิญญาณและเทพเจ้า และยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ความเชื่อดังกล่าวแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ (Spirit of Nature) โดยเชื่อว่าในธรรมชาตินั้นมีเทพเจ้าที่คอยคุ้มครองดูแลอยู่ เช่นเทพเจ้าแห่งท้องฟ้า เทพเจ้าแห่งแม่น้ำ และเทพเจ้าแห่งลม และมีอิทธิพลต่อการเกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ จึงต้องมีการเคารพบูชาเพื่อให้เทพเจ้าพอใจ
2. ความเชื่อเรื่องสวรรค์ (Mandate of Heaven) โดยเชื่อว่าเทพเจ้าสูงสุดมีอำนาจเหนือจักรวาลและมนุษย์สวรรค์ได้ให้อำนาจผู้ปกครองมาปกครองบ้านเมือง หากปกครองโดยไร้คุณธรรมจะทำให้ราชวงศ์ล่มสลาย และถือว่าผู้ปกครองนั้นได้สูญเสียอาณัติที่ได้รับจากสวรรค์แล้ว
3. การเคารพบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Cult) คนจีนมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส และครอบครัวมีความเกี่ยวเนื่องกัน วิญญาณของบรรพบุรุษจะคอยให้การคุ้มครองให้ครอบครัวมีความร่มเย็นเป็นสุข จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมการเคารพนับถือบรรพบุรุษผู้ที่มีอาวุโสและผู้ล่วงลับไปแล้วมาจนถึงปัจจุบัน

ยุคปรัชญาเมธีของจีนได้เริ่มขึ้นในสมัยตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ 1 และสิ้นสุดในตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ 4 และถือได้ว่าเป็นยุคทองของปรัชญาจีน นั่นคือขงจื้อและเล่าจื้อ ปรัชญาที่มีชื่อเสียงในยุคนั้นซึ่งแนวคิดของทั้งสองยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนจีนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ขงจื้อ (Kung-fu Tzu) 551-479 ปีก่อนคริสต์ศักราช ขงจื้อ ผู้ซึ่งเป็นปรัชญาเมธีชาวจีนที่ให้ความสำคัญกับจื้อ ได้สอนให้ตระหนักถึงหน้าที่ของมนุษย์ และให้ปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละคนให้ดีที่สุด หน้าที่ดังกล่าวยึดถือตามหลักอาวุโส คือ บุตรมีหน้าที่ต่อบิดามารดา ภรรยามีหน้าที่ต่อสามี ราษฎรมีหน้าที่ต่อผู้ปกครอง ผู้น้อยต้องนอบน้อมและเชื่อฟังผู้อาวุโส หลักการดังกล่าวทำให้วิถีชีวิตของคนจีนเป็นอะไรที่ตายตัว ทุกคนมีหน้าที่แต่ไม่มีสิทธิ ขาดเสรีภาพ ขาดความเท่าเทียมกันทางเพศในการดำเนินชีวิตโดยสิ้นเชิง

เล่าจื๊อ (Lao Tzu) 571-484 ปีก่อนคริสต์ศักราช ผู้เป็นปรัชญาเมธีชาวจีนอีกท่านหนึ่งที่ให้กำเนิด ลัทธิเต๋า ได้สอนให้มนุษย์เข้าใจถึงการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ใช้หลักธรรมชาติในการดำรงชีวิต ลัทธิเต๋ามีความรังเกียจการศึกษา และถือว่าการศึกษาสอนให้มนุษย์ทำความชั่วได้มากขึ้นเพราะมีความผิดธรรมชาติ นอกจากนี้ลัทธิเต๋ายังสอนให้มนุษย์เข้าใจสภาพชีวิต รู้จักความพอดีและยึดทางสายกลาง

จะเห็นได้ว่าสังคมจีนนั้น มีการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของการเคารพผู้อาวุโสให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับครอบครัว ยึดถือว่าเพศชายมีอำนาจเหนือเพศหญิง ผู้ชายจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสเท่านั้น จนทำให้ธรรมเนียมดังกล่าวนี้ ยังคงสืบทอดมาตั้งแต่อดีตและปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

อารยธรรมอินเดีย แต่ก่อนชาวอินเดียมีความเชื่อและนับถือโลกธาตุทั้ง 4 ประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ โดยมีความเชื่อว่ามิวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อยู่ในสิ่งนั้น และมีสถานะเป็นเทพเจ้าสามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้ จึงต้องมีพิธีเซ่นสรวงบูชา เทพเจ้านั้นกล่าวเพื่อขอพรไม่ให้เกิดภัยพิบัติแก่มวลมนุษย์ ต่อมาได้มีกลุ่มพวกอารยันมารุกรานอินเดีย จนทำให้เกิดการผสมผสานความคิดและปรัชญาของตนเข้ากับความเชื่อของอินเดียและพัฒนาเป็นคัมภีร์พระเวท (The Vedas) 1,400-1,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของชาวอินเดียในเวลาต่อมา ซึ่งคัมภีร์พระเวทเป็นสิ่งที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดีย และมีการแบ่งชนชั้นของคนออกเป็น 4 วรรณะ ได้แก่ 1) วรรณะกษัตริย์ (Kshatriyas) เป็นวรรณะของนักรบ ทำหน้าที่ในการปกครองประเทศ 2) วรรณะพราหมณ์ (Brahmans) เป็นวรรณะของผู้มีการศึกษา ทำหน้าที่ศึกษา สืบทอดพระคัมภีร์ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา 3) วรรณะแพศย์ (Vaishyas) เป็นวรรณะของคนส่วนใหญ่ ทำหน้าที่ผลิตอาหารและสิ่งของให้กับสังคมหรือพวกเกษตรกรรม และ 4) วรรณะศูทร (Shudras) เป็นวรรณะของกรรมกรทำหน้าที่รับจ้างใช้แรงงาน คอยให้บริการแก่ผู้ที่อยู่ในวรรณะอื่น ๆ โดยแต่ละวรรณะ จะทำหน้าที่ของตนเองอย่างเคร่งครัดและไม่สามารถทำหน้าที่ของวรรณะอื่น ๆ ได้ หากมีการฝ่าฝืนถือเป็นพวกนอกวรรณะ (Outcaste) ถือว่ามีความต่ำสุดในวรรณะ นอกจากนี้ยังห้ามให้มีการแต่งงานระหว่างวรรณะ หากฝ่าฝืนบุตรที่เกิดมาจะกลายเป็นพวก จันฑาล (Untouchable) คือบุคคลถือกำเนิดในวรรณะใดจะต้องอยู่ในวรรณะนั้นตลอดไป (อาชว์กริชญ์ น้อมเนียน, 2560)

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา (Buddhism) 536-483 ปีก่อนคริสต์ศักราช พระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดในยุคนี้ โดยมีคำสอนที่เน้นการปฏิบัติทางสายกลางเป็นหลักที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้แก่ 1) คำสอนเรื่องความเสมอภาค โดยพระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับระบบวรรณะและถือว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะชนชั้นวรรณะใดมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่มีวรรณะหรือฐานะสูงต่ำไปกว่ากันทั้งหมดขึ้นอยู่กับการกระทำของตนเอง พระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎของธรรมชาติแบบเดียวกัน ทุกคนต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น หรือเชื่อว่าชีวิตของคนเราเป็นไปตามกฎแห่งกรรม มิใช่เกิดจากชาติกำเนิดหรือการมีฐานะทางสังคมแต่อย่างใด 2) คำสอนเรื่องการไม่เบียดเบียน พระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับพิธีบูชายัญตามความเชื่อในคัมภีร์พระเวท เพราะถือว่าเป็นการเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่นและไม่ใช่งานแห่งการหลุดพ้น 3) คำสอนเรื่องความเมตตา เป็นการแบ่งปันความสุข ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การให้ทาน การแบ่งปันทรัพย์สินเงินทอง การให้อภัย ที่ถือเป็นคำสอนที่ช่วยให้เกิดการละตัวของผู้นั้น ตลอดจนการให้ความเคารพในความเป็นมนุษย์ต่อบุคคลอื่น ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของสิทธิมนุษยชนไทย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ค่อนข้างเปิดรับอารยธรรมต่าง ๆ อย่างผสมผสานโดยเฉพาะอารยธรรมของอินเดียและจีน รวมถึงหลักธรรมของพุทธศาสนา ที่ยังคงดำเนินมาถึงปัจจุบันนี้ ทำให้อิทธิพลดังกล่าวส่งผลต่อการเกิดและยอมรับสิทธิมนุษยชนแบบสังคมไทย ซึ่งในประเด็นต่อไปจะกล่าวถึงพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยดังนี้

สมัยสุโขทัย

สังคมในสมัยสุโขทัยสามารถแบ่งฐานะของคนออกได้เป็น 2 ชั้น คือ ชั้นปกครอง ประกอบด้วย 3 กลุ่ม และชนชั้นผู้ถูกปกครอง 2 กลุ่ม ได้แก่ (พิสิฐ เจริญวงศ์, 2539, หน้า 106-107)

- 1) กษัตริย์ เป็นผู้นำสูงสุดทำหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง โดยกษัตริย์ในสมัยสุโขทัยตอนต้นมีลักษณะเป็นพ่อขุนหรือเจ้าเมือง เช่นพ่อขุนรามคำแหง ต่อมาได้เกิดการพัฒนาราชอำนาจของกษัตริย์ให้สูงขึ้น โดยใช้พระนามขึ้นต้นใหม่เป็นพระเจ้า
- 2) พระสงฆ์ เป็นผู้ที่เชื่อมต่อกันระหว่างชนชั้นต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม ทำให้สามารถจำกัดขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนให้เป็นไปตามแนวทางเดียวกับความเชื่อของฝ่ายปกครองได้
- 3) ขุนนาง ข้าราชการ เป็นผู้ช่วยกษัตริย์ในการปกครองบ้านเมืองและมีฐานะในฝ่ายราชวงศ์ ควบคุมอำนาจโดยกษัตริย์ ต่อมาได้มีการแยกตัวออกมาตามความเหมาะสมของบ้านเมืองและสังคม
- 4) ไพร่ และทาส ทำหน้าที่เป็นทหารในยามสงคราม และเป็นพลเรือนใช้แรงงาน และทาสจะอยู่ในฐานะผู้ใช้แรงงานทั่วไปมีสถานะที่ต่ำกว่าไพร่

สภาพทางสังคมในสมัยสุโขทัยนั้นเป็นลักษณะของ พ่อปกครองลูก ผู้ปกครองเปรียบประชาชนเป็นเสมือนลูกหลาน จึงมีความเมตตา เป็นการปกครองตามแบบจารีตประเพณี โดยมีผู้ปกครองหรือพ่อที่มีอำนาจในการขึ้นความเป็นไปของสังคม (แสง บุญเฉลิมวิภาส, 2554) แต่ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเสรี ซึ่งผู้ปกครองจะทำหน้าที่ชี้ขาดกรณีที่เกิดการพิพาทและเป็นผู้ดำเนินการในบางกรณีเท่านั้น ในสมัยสุโขทัย มีศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงที่ถือว่าเป็นเอกสารชิ้นสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพระเจ้าเลอไทย (ในช่วงพ.ศ.1861-1892) ที่ปรากฏข้อความที่ได้กล่าวถึงสิทธิและประโยชน์ของประชาชนไว้หลายประการ ได้แก่ (ทศพล ทรรศนกุลพันธ์, ม.ป.ป., หน้า 157)

- สิทธิในการรับมรดก ได้มีการรับรองให้ประชาชนสามารถจับจองที่ดินในการเพาะปลูกได้ และหากเจ้าของที่ดินถึงแก่ความตายสิทธิดังกล่าวสามารถสืบทอดไปสู่ทายาทของผู้ตายได้
- สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้มีการส่งเสริมให้ความสะดวกแก่ผู้ที่ทำการค้าขายทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ มีการยกเว้นภาษีผ่านทางให้ รวมถึงราษฎรมีสิทธิในการค้าขายได้อย่างมีเสรี พ่อค้าต่างชาติมีสิทธิได้รับการยกเว้นค่าผ่านทางด้วย
- สิทธิในการร้องทุกข์ หากราษฎรไม่ได้รับความเป็นธรรมสามารถยื่นเรื่องร้องทุกข์ต่อผู้ปกครองได้โดยการไปสั่งกระดิ่ง แล้วกษัตริย์จะเป็นผู้พิจารณาตัดสินด้วยตนเอง
- การปฏิบัติต่อเชลยศึก ได้มีการวางแนวทางในการปฏิบัติต่อเชลยศึก โดยมีหลักการสำคัญคือ สิทธิในชีวิตและร่างกายของเชลยศึกได้รับการรับรองและคุ้มครองมีการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม ห้ามมิให้ทุบตีหรือทำให้เชลยศึกถึงแก่ความตาย

สมัยอยุธยา

สังคมในสมัยอยุธยามีการแบ่งชนชั้นเช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปโดยกษัตริย์จะอยู่ในฐานะเป็นเทพเจ้าตามคติความเชื่อในเรื่องเทวราชาของขอม ที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิพราหมณ์ของอินเดีย มีการออกกฎหมายบังคับที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ เช่น ห้ามมองและห้ามจับต้องพระมหากษัตริย์เด็ดขาด ห้ามกล่าวถึงพระนามจริง สถาบันกษัตริย์จึงมีหลักการแบบแผนที่แน่นอน และในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (รัชกาลที่ 1) ได้มีหลักฐานของการเกิดระบบศักดินาขึ้น (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2561, หน้า 132) กฎเกณฑ์ของระบบศักดินาเป็นระบบที่มีขึ้นเพื่อกำหนดสิทธิ หน้าที่ ตำแหน่งฐานะ ความรับผิดชอบของคนทุกชนชั้น ตั้งแต่ระดับเจ้านาย ขุนนาง พระสงฆ์ ไพร่และทาส มีการใช้ขนาดของที่ดินเป็นตัวกำหนดฐานะความสำคัญของบุคคล และศักดินาจะถูกกำหนดขึ้นจากสถานภาพของบุคคล อาจเพิ่มหรือลดลงได้ตามความดีความชอบ เหตุนี้จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ในสมัยอยุธยาสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนอยู่

ห่างกันมาก ผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดสิทธิทั้งหมด และมีอำนาจเด็ดขาด ถือได้ว่าเป็นทั้งเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิตของประชาชน (ชาคริต อนันทรวัน, 2556)

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้อธิบายถึงสิทธิหน้าที่ของผู้ที่มีศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไปโดยสามารถสรุปเป็นสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้ (อ้างในอุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2561, หน้า 133)

1. มีสิทธิได้รับเงินเบี้ยหวัด และได้รับยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน
2. มีสิทธิเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททุกครั้งที่ยกขัตติยเสด็จออก
3. มีสิทธิได้รับพระราชทานไฟหลวงเมื่อถึงแก่กรรม
4. เมื่อถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด มีสิทธิส่งผู้แทนไปแก้ต่างคดีความแทนได้ ไม่ต้องไปศาลด้วยตนเอง ยกเว้นเป็นความผิดร้ายแรงต่อแผ่นดิน
5. ต้องถือน้ำพิพัฒน์สัตยาปีละ 2 ครั้ง และรับผิดชอบในการจัดหาคนส่งไปปฏิบัติงานของราชการ
6. กรณีผู้ที่มีศักดินาแตกต่างกันเป็นคดีความ ถ้าผู้ที่มีศักดินามากกว่าเป็นฝ่ายผิด จะต้องเสียค่าปรับตามเกณฑ์ของผู้ที่มีศักดินามากกว่า

เห็นได้ว่าสังคมในสมัยอยุธยาค่อนข้างมีความสลับซับซ้อนมากกว่าในสมัยสุโขทัยเนื่องจากการรับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับสถาบันกษัตริย์มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สิทธิเสรีภาพในสมัยอยุธยาไม่มีความแน่นอนขึ้นอยู่กับการใช้กฎหมายของกษัตริย์แต่ละพระองค์

สมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยรัตนโกสินทร์สังคมไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนามากขึ้น เนื่องจากว่าชนชั้นนำได้นำหลักความคิดที่สำคัญ ของพุทธศาสนามานิยามความหมายเพื่อเป็นอุดมการณ์ของรัฐทำให้มีหลักคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต ประกอบกับในสมัยนั้นแผ่นดินเริ่มเป็นปึกแผ่นมากขึ้น ในสมัยรัตนโกสินทร์สามารถแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ เจ้านายและไพร่ ประกอบไปด้วยราษฎรที่มีอายุ 15-70 ปี มีหน้าที่รับใช้เจ้านายเพื่อแลกกับการได้รับความคุ้มครองจากเจ้านาย สามารถแบ่งไพร่ได้ 3 ประเภท คือ ไพร่หลวง ไพร่สม และไพร่ส่วย ที่ต้องทำงานให้กับเจ้านายรวมทั้งยังต้องถูกเกณฑ์เพื่อทำงานให้กับราชการตามเวลาที่กำหนดขึ้นอยู่กับความแตกต่างกันไปตามประเภทของไพร่

สงวน เล็กสกุล (ม.ป.ป., หน้า 17) ได้อธิบายว่านอกจากสังคมของไพร่ตามที่กล่าวมาแล้วนั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ยังพบว่ามีคนอีกชนชั้นหนึ่งที่มีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่าไพร่ คือ ทาส โดยทาสในสมัยรัตนโกสินทร์สามารถแบ่งได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. ทาสสินไถ่ ได้แก่ทาสที่มีผู้เอามาขายให้ ต้องทำงานจนกว่าตนหรือผู้อื่นจะไถ่จึงจะหลุดพ้นจากการ เป็นทาส
2. ทาสเกิดในเรือนเบี้ย ได้แก่ลูกของทาสซึ่งเกิดในเวลาที่พ่อแม่ยังกำลังเป็นทาสอยู่ต้องตกเป็นทาสตามพ่อแม่ด้วย
3. ทาสที่ได้มาจากฝ่ายพ่อแม่ ได้แก่ลูกทาสที่ได้มาจากพ่อหรือแม่เด็กที่เป็นทาส
4. ทาสที่มีผู้ให้ ได้แก่ทาส หรือไทยซึ่งเดิมเป็นของผู้หนึ่งแล้วยกให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่อีกผู้หนึ่ง
5. ทาสช่วยมาจากทนต์โทษ ได้แก่ผู้ที่ต้องโทษในคดีต่าง ๆ เมื่อพ้นโทษ แล้วมีผู้รับไปเลี้ยงดูโดยความยินยอมว่าจะ เป็นทาสของผู้รับไป
6. ทาสที่เลี้ยงไว้ในกาลที่ข้าวแพง ได้แก่ผู้ที่ยากจนถึงกับไม่มีอาหารเลี้ยงตัวเมื่อข้าวแพง ตกลงไปอาศัยอยู่กับผู้อื่น โดยยอมเป็นทาสของผู้นั้น
7. ทาสเชลย คือทาสที่เป็นเชลยศึกที่ได้มาในเวลาสงคราม

หน้าที่ของทาสจะต้องทำงานทุกอย่างตามที่นายทาสสั่งให้ทำ ทั้งยังถูกลงโทษโดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ความผิด หรือต้องรับโทษแทนนายทาสในกรณีที่นายทาสทำความผิด ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของทาสนั้นแทบไม่ต่างจากสัตว์เดียรัจฉาน ขาด

เสรีภาพและปราศจากความทุกข์ต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาตลอดเวลา ทั้งหมดนี้คือความไม่ยุติธรรมและไร้ซึ่งสิทธิมนุษยธรรม

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยเฉพาะในเรื่องของเศรษฐกิจ การบริหารราชการแผ่นดิน การทำสนธิสัญญาเบาริง (Bowring Treaty) ถือเป็นอิทธิพลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้และเกิดการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยกษัตริย์เป็นผู้ปกครองและประกาศกฎหมาย ทำให้ระบบขุนนาง ไพร่ ทาส ได้สิ้นสุดลง มีการยกเลิกระบบศักดินา ไพร่ทาส กลายเป็นแรงงานที่มีความอิสระและมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์มากขึ้น โดยกระบวนการเลิกทาสนั้นได้กระทำแบบค่อยเป็นค่อยไปด้วยการประกาศใช้กฎหมายตามวาระต่าง ๆ จนในปี ค.ศ.1906 (พ.ศ. 2449) ได้มีพระราชบัญญัติทาส และให้ลูกทาสทุกคนเป็นอิสระห้ามมิให้มีการค้าทาสอีกต่อไป

สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงเวลาที่มีความตกต่ำทางเศรษฐกิจภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีผลมาอย่างต่อเนื่องจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ จนทำให้เกิดการผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดและมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสาเหตุที่สำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวคือ ความต้องการที่จะให้ประเทศเกิดความทันสมัยแบบนานาชาติทั้งนี้เป็ผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปแผ่นดินให้ทันสมัยในรัชกาลที่ 5 อีกทั้งยังได้รับแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยที่บรรดาชนชั้นนำในสังคมได้ไปศึกษามาจากตะวันตก แล้วนำมาเผยแพร่ในประเทศไทย อิทธิพลดังกล่าวมีผลต่อชนชั้นนำของสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้คนเห็นความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย จนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 (ค.ศ.1932) (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,2558) โดยผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งเป็นคณะราษฎรที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่เป็นข้าราชการ ทหาร และพลเรือน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญดังต่อไปนี้ (ประกาศของคณะราษฎร ฉบับที่ 1)

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล เอกราชในทางเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาง
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน
5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 5 ประการดังที่กล่าวมา
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

คำกล่าวของคณะราษฎร ได้มีการวางหลักการปกครองบ้านเมืองไว้โดยมีความครอบคลุมทั้งด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม และมีการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ซึ่งถือว่าเป็นการประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ค่อนข้างเริ่มมีความเป็นเป็นรูปธรรมมากขึ้นกว่าเดิมในอดีต

การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของไทย

หลังจากที่มีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้น 2 ฉบับ ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งกติกาดังกล่าวได้เป็นที่ยอมรับมีความแพร่หลายกว้างขวางขึ้นในปี ค.ศ.1976 (พ.ศ.2519) แต่ปรากฏว่าประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีแต่อย่างใด ที่สำคัญใช้ระยะเวลายาวนานถึง 20 ปี ถึงมีการแสดงความจำนงเข้าเป็นภาคีของกติกาดังกล่าวด้วยสิทธิพลเมือง ในวันที่ 29 ตุลาคม ค.ศ.1976 (พ.ศ.2519) และได้เข้าเป็นภาคีกติกาดังกล่าวด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ในวันที่ 6 กันยายน ค.ศ. 1999 (พ.ศ.2542) โดยที่การเข้าเป็นภาคีของไทยนั้นได้มีการกำหนด คำแถลงตีความ (Interpretative Declarations) ต่อท้าย ภาควิชาอนุวัตร เพื่อสร้างข้อจำกัดบางเรื่องและให้กรอบความหมายเฉพาะที่เป็นบริบทของไทยเท่านั้น

เบื้องหลังของการที่ไทยยอมเข้าร่วมและผูกมัดประเทศต่อภาคีตราสารกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนได้นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางการเมืองของประเทศ ที่ได้ต่อสู้กันมาอย่างยาวนานพอสมควร ผ่านความเจ็บปวดจากเหตุการณ์ทางการเมือง สังคมมีความมีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครองและราษฎร โดยเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มีเหตุการณ์สำคัญคือ เหตุการณ์ ร.ศ.103 ได้มีเจ้านายและข้าราชการจำนวนหนึ่งกราบบังคมทูลความเห็นให้เปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่เพื่อให้ทุกคนมีเสมอภาคกันและถือกฎหมายฉบับเดียวกัน ต่อมาในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้เกิดกรณีขบถ ร.ศ.130 โดยเป้าหมายขบวนการนี้คือการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย แต่การกระทำดังกล่าวไม่สำเร็จจนมาสู่การปฏิวัติ 2475 (ค.ศ.1932) ที่คณะราษฎรได้เสนอนโยบายให้ราษฎรเกิดเสรีภาพมีความเสมอภาคกัน การรัฐประหาร 2490 (ค.ศ.1947) การรัฐประหาร 2500 (ค.ศ.1957) โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สืบทอดกระแสเผด็จการและย้ายสิทธิเสรีภาพในสังคมไทยเป็นเวลานาน จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 (พ.ศ.2516) กลุ่มประชาชนและนักศึกษาได้ร่วมกันโค่นผู้นำเผด็จการมีการเปิดกว้างประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ก็นำมาสู่เหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1976 (พ.ศ.2519) เกิดการสูญเสียจำนวนมากจากการใช้อาวุธทำลาย ฝูงชน การจับแขวนคอ การถูกเผา ทั้งเป็น รวมถึงการทรมานด้วยวิธีต่าง ๆ เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นรอยบอบช้ำทางสังคมมาจนถึงทุกวันนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนแล้วแต่เป็นการย้ายสิทธิของประชาชนอย่างเห็นได้ชัด และในปี ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ได้มีเหตุการณ์การกระทำที่ไร้มนุษยธรรมกับประชาชนที่มาชุมนุมอีกครั้งในเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ในรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ใช้กำลังในการปราบปรามสังหารคนที่มาชุมนุมคัดค้านการสืบทอดอำนาจเผด็จการอย่างโหดร้าย กรณีดังกล่าวถือเป็นจุดที่สังคมไทยเกิดการตื่นตัวและเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของสิทธิมนุษยชน เมื่อเหตุการณ์ดังกล่าวสิ้นสุดลง รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้มีนโยบายที่ให้มีความสำคัญต่อเรื่องของสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง จนกระทั่งในวันที่ 10 กันยายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้ไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิกของกติกาฯ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมืองได้มีการลงนามภาคยานุวัตรและมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา รวมถึงการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฉบับอื่น ๆ ดังที่จะกล่าวในหัวข้อถัดไป (เจริญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 364)

จากกระแสการตื่นตัวของประชาคมโลกที่มีการเรียกร้องให้มีการปกป้องสิทธิมนุษยชน และการเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทย ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ทำให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพลักษณ์อันดีงามของไทย และส่งผลให้เกิดการยอมรับจากนานาชาติ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกองค์การสหประชาชาติลำดับที่ 55 และเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทั้งหมด 7 ฉบับ (จากทั้งหมด 9 ฉบับ) เมื่อประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีดังกล่าวแล้ว ทำให้เกิดพันธะผูกพันและต้องปฏิบัติตามภาคีสันติสัญญาต่าง ๆ อีกทั้งยังมีแรงผลักดันที่สำคัญทำให้ประเทศต้องพัฒนาสิทธิมนุษยชน ซึ่งเกิดจากทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ที่ให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในด้านต่าง ๆ รวมถึงการรับฟังปัญหาหรือสถานการณ์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดแรงผลักดัน ได้แก่ กระบวนการ Universal Periodic Review หรือ UPR ที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนสถานการณ์สิทธิมนุษยชน ของแต่ละประเทศที่จะต้องแถลงผลจากการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามพันธสัญญา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการปรับปรุงสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนให้เกิดผลดี หากประเทศใดไม่มีการแก้ไขปรับปรุงสถานการณ์ทางด้านสิทธิมนุษยชนให้ดีขึ้น ก็จะถูกให้มีการทบทวนและดำเนินแก้ไขต่อไปหรือกล่าวง่าย ๆ คือการกดดันจากนานาชาติ (กระทรวงการต่างประเทศ ,ม.ป.ป.) โดยสันติสัญญาหลักระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ไทยเข้าร่วมทั้ง 7 ฉบับ มีสาระสำคัญดังนี้

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (ICESCR)

กติกาฯ นี้ถือเป็นแม่บทของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศฉบับหนึ่ง ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 5 กันยายน ค.ศ.1999 (พ.ศ. 2542) และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ.1999 (พ.ศ.2542) โดยได้ทำถ้อยแถลงตีความในข้อ 1 วรรค 1 เกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง เช่นเดียวกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยให้หมายความตามปฏิญญาและแผนปฏิบัติการเวียนนา (Vienna Declaration and Programme of Action) ว่าสิทธิดังกล่าวมิให้ตีความอนุญาตหรือสนับสนุนการกระทำใด ๆ ที่เป็นการแบ่งแยกดินแดน (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ,ม.ป.ป.)

2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)

กติกาฯ นี้ได้กล่าวถึงพันธกรณีของรัฐด้านสิทธิมนุษยชนตามกฎหมาย สหประชาชาติ รวมทั้งหน้าที่ของบุคคลที่จะส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และได้รับสิทธิทั้งด้านพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกติกาฯ โดยการภาคยานุวัติเมื่อ 29 ตุลาคม ค.ศ.1996 (พ.ศ.2539) และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 30 มกราคม ค.ศ.1997 (พ.ศ.2540) ซึ่งในกติกาฯ นี้ไทยได้มีคำแถลงการณ์ตีความมีประเด็นสำคัญใน 4 เรื่องได้แก่ (เจริญ โฆษณานันท์, 2559, หน้า 366) 1) สิทธิในการกำหนดเจตจำนง ที่มีการจำกัดขอบเขตของการตีความให้เป็นไปตามกรอบของ Vienna Declaration and Programme of Action ซึ่งมีให้ตีความว่าอนุญาตหรือสนับสนุนการกระทำใด ๆ ที่เป็นการแบ่งแยกดินแดน 2)กรณีการห้ามประหารชีวิตบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ตามกติกาฯ ในมาตรา 6 วรรค 4 ไม่สอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญาของไทยที่ว่าบุคคลที่มีอายุเกินกว่า 17 ปี อาจถูกศาลพิพากษาลงโทษประหารชีวิตได้ ไทยจึงของตีความพันธะตามมาตรา 6 นี้ภายในขอบเขตที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติ 3)เรื่องของการนำตัวผู้ที่ถูกจับกุมหรือควบคุมไปสู่ศาลโดยพลัน แต่สำหรับในส่วนของไทยนั้นได้ตีความหมายถึงการนำตัวไปสู่ศาลโดยไม่ชักช้าหรือภายในเวลาที่สมเหตุสมผล ที่กำหนดไว้ว่าห้ามมิให้ควบคุมตัวผู้ถูกจับไว้เกิน 48 ชั่วโมง หรืออาจขยายเวลาควบคุมได้ในกรณีจำเป็นไม่เกิน 3 วัน 4)เรื่องสุดท้ายของคำแถลงการณ์ตีความตามกติกาฯ ในเรื่องของการห้ามโฆษณาชวนเชื่อเพื่อ สงคราม สำหรับไทยได้ตีความหายของสงครามว่าให้หมายถึงสงครามซึ่งขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศเท่านั้น แต่สำหรับในพิธีสารที่เกี่ยวข้องกับการประหารชีวิตคือ พิธีสารเลือกรับของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ฉบับที่ 2 เพื่อการกำจัดการประหารชีวิต ไทยไม่ได้เข้าเป็นภาคีเป็นเหตุให้ในปัจจุบันไทยยังมีการลงโทษโดยการประหารชีวิตอยู่

3. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ.1979 (CEDAW)

อนุสัญญาฯ ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลัก คือการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ รวมทั้งการประกันว่าสตรีและบุรุษมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติและดูแลจากรัฐอย่างเสมอภาคกัน ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาที่ถือว่าเป็นอนุสัญญาพื้นฐาน 2 ฉบับ คืออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางการเมืองของสตรี ค.ศ.1952 (พ.ศ.2495) โดยไทยได้เข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ.1954 (พ.ศ.2497) และอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ.1979 (พ.ศ.2522) และไทยเข้าเป็นภาคีในวันที่ 8 กันยายน ค.ศ.1985 (พ.ศ.2528) ในตอนแรกไทยได้มีการตั้งข้อสงวนไว้หลายประการ แต่ในภายหลังได้เพิกถอนและเกิดการปรับเปลี่ยนกฎหมายภายในที่สำคัญหลาย ๆ ประการ ได้แก่ พ.ร.บ.ชื่อบุคคล พ.ศ.2548 (ค.ศ.2005) ที่ได้ให้สิทธิคู่สมรสทั้งหญิงและชายในการเลือกใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดก็ได้ นอกจากนี้ยังมี พ.ร.บ.ค่านำหน้านามหญิง พ.ศ.2551 (ค.ศ.2008) ให้สิทธิแก่หญิงที่จดทะเบียนสมรสหรือสิ้นสุดการจดทะเบียนเลือกใช้นำหน้าหน้า คือ “นางสาว”หรือ “นาง” ได้ตามความสมัครใจ ทั้งนี้รวมถึงการประกาศใช้ พ.ร.บ.ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.2558 (ค.ศ. 2015) เพื่อเป็นการส่งเสริมและคุ้มครองให้เกิดความเสมอภาคทางเพศหรือการจัดการเลือกปฏิบัติไม่เป็นธรรมต่อบุคคลทุกเพศ รวมถึงบุคคลหลากหลายทางเพศด้วย (เจริญ โฆษณานันท์,2559, หน้า 376)

4. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (ICERD)

อนุสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุความแตกต่างทางเชื้อชาติ สีผิว เชื้อสาย หรือชาติกำเนิด หรือเผ่าพันธุ์ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 28 มกราคม ค.ศ.2003 (พ.ศ.2546) และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.2003 (พ.ศ.2546) โดยไทยได้มีคำแถลงตีความทั่วไปว่า รัฐบาลไทยจะไม่ตีความหรือใช้บทบัญญัติใด ๆ ที่ปรากฏในอนุสัญญาเป็นพันธกรณีเกินกว่ารัฐธรรมนูญและกฎหมายของไทยที่ได้บัญญัติไว้ นอกจากนี้ไทยมีข้อสงวนต่อข้อ 4 และมีการตีความว่าข้อดังกล่าวที่ทำให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการเชิงบวกในการจัดการกระตุนหรือการเลือกปฏิบัติตามที่ระบุในข้อ 4 (ก) (ข) (ค) ก็ต่อเมื่อพิจารณาเห็นว่าความจำเป็นที่จะต้องออกเป็นกฎหมายเท่านั้น และข้อ 22 ว่าด้วยกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐภาคีโดยไม่สามารถเจรจาตกลงกันได้ และรัฐคู่กรณีเสนอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณา (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2561)

5. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC)

อนุสัญญาฯ นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การห้ามเลือกปฏิบัติต่อเด็ก และการให้ความสำคัญแก่เด็กทุกคนเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของเด็ก ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ชาติพันธุ์ หรือสังคม ทรัพย์สิน ความทุพพลภาพ การเกิด หรือสถานะอื่น ๆ ของเด็ก หรือบิดามารดา หรือผู้ปกครองทางกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน ไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) และมีผลบังคับใช้เมื่อ 26 เมษายน ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) ในการนี้ไทยได้มีข้อสงวนในเรื่องของสถานะของเด็กผู้ลี้ภัย (ข้อ 22) นอกจากนี้ยังมีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ไทยได้เข้าร่วม ได้แก่

ก) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่องการขายเด็ก การค้าประเวณี และสื่อลามกเกี่ยวกับเด็ก ซึ่งเป็นพิธีสารเพิ่มเติมในอนุสัญญาเด็ก ข้อ 32 34 25 ซึ่งว่าด้วยการแสวงหาประโยชน์จากเด็กทางเศรษฐกิจและ ทางเพศ โดยไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 11 มกราคม ค.ศ.2006 (พ.ศ.2549) และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ.2006 (พ.ศ.2549)

ข) พิธีสารเลือกรับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยกำลังอาวุธ ซึ่งเป็นพิธีสารเพิ่มเติมในข้อ 38 เกี่ยวกับการเกณฑ์เด็กเป็นทหารในภาวะสงคราม โดยไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ.2006 (พ.ศ.2549) และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 27 มีนาคม ค.ศ.2006 (พ.ศ.2549) แต่อย่างไรก็ตามไทยได้มีการตีความเพิ่มเติมในความข้อ 3 วรรค 2 สามารถสรุปได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่ทางทหารเป็นหน้าที่ที่ชายไทยเมื่ออายุ 18 ปี มีหน้าที่ที่ต้องแสดงตนเพื่อลงบัญชีทหารกองเกิน และอาจถูกเรียกให้ปฏิบัติราชการทหารในกองได้ยามที่ประเทศมีสงคราม การคัดเลือกบุคคลเข้าสู่โรงเรียนทหาร ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสมัครใจมีการสอบคัดเลือกและได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถเข้ารับการศึกษาทหารได้โดยได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง และในการจัดตั้งกองกำลังที่ไม่ได้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐ เป็นข้อห้ามตามกฎหมายโดยไม่มีข้อยกเว้นในเรื่องของอายุแต่อย่างใด

ค) พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เรื่องกระบวนการติดต่อร้องเรียน โดยไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 28 กันยายน ค.ศ.2012 (พ.ศ.2555) และมีผลบังคับใช้กับไทยเมื่อ 14 เมษายน ค.ศ.2014 (พ.ศ.2557) (กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2561)

6. อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ค.ศ.1984 (CAT)

อนุสัญญา ฯ ดังกล่าว มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้เกิดการระงับ ยับยั้งความทรมาน และได้กำหนดความหมายของการทรมาน ว่าหมายถึงการกระทำใดก็ตามโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสไม่ว่าทางกายภาพหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ด้วยความมุ่งประสงค์ เพื่อให้ข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม การลงโทษบุคคลนั้นสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำ หรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ รวมทั้งการบังคับ

คู่สัญญา โดยมุ่งเน้นไปที่การกระทำหรือโดยความยินยอมของเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่น ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางการ อนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ.1987 (พ.ศ.2530) โดยไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม ค.ศ.2007 (พ.ศ.2550) และมีผลบังคับใช้เมื่อ 1 พฤศจิกายน ค.ศ.2007 (พ.ศ.2550) และประเทศไทยได้มีข้อสงวนที่จะไม่รับผูกพันที่ให้นำข้อพิพาทเกี่ยวกับการตีความหรือการนำอนุสัญญาฯ ไปใช้ขึ้นสู่การวินิจฉัยชี้ขาดของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้หากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ซึ่งในการจัดทำข้อสงวนดังกล่าวเพื่อไม่ยอมรับอำนาจของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นการล่วงหน้า เว้นแต่จะพิจารณาเห็นสมควรเป็นกรณีไป (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2561)

7. อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (CRPD)

อนุสัญญาฯ มีสาระสำคัญเน้นไปในเรื่องของการขจัดอุปสรรคจากภายนอก ซึ่งเป็นสาเหตุของความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของผู้พิการ ตลอดจนแก้ไขความเสียเปรียบทางสังคม ที่ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติ และขัดขวางการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ประกอบไปด้วย 2 ประการได้แก่ การพัฒนาสังคม (Social Development) เพื่อช่วยให้คนพิการได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคนทั่วไป และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของคนพิการ ในที่นี้รวมถึงการสร้างหลักประกันความเสมอภาคทุกมิติด้วย (Non-Discrimination and Equality) ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าวโดยการให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ.2008 (พ.ศ.2551) และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ.2008 (พ.ศ.2551) นอกจากนี้ไทยได้เข้าร่วมพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการที่เกี่ยวกับการติดต่องานเรียน ที่ทำให้ผู้พิการมีช่องทางในการยื่นข้อร้องเรียนกรณีที่ถูกละเมิด และที่สำคัญจะเป็นกลไกที่ช่วยส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิคนพิการให้มีประสิทธิภาพและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ, 2561)

นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วยังมี อนุสัญญาสัญญาที่ไทยยังไม่ได้เข้าร่วมจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (CED) แต่มีการลงนามแล้วในวันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 2012 (พ.ศ.2555) ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินการเพื่อให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคี และอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว (CMW)

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ

หลังจากองค์กรสหประชาชาติได้มีมติให้การรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 (พ.ศ.2491) ทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำหลักการของสิทธิมนุษยชนไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในส่วนของประเทศไทยเองมีความพยายามในการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีความสอดคล้องกับหลักการดังกล่าว และให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิมนุษยชนมากขึ้นจนได้พัฒนามาถึงสิทธิในด้านต่าง ๆ ที่มีความครอบคลุมทุกกลุ่มคน ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ปัจจุบันว่าได้มีการบัญญัติเนื้อหาที่รับรองในส่วนของสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างไรบ้าง (กระมล ทองธรรมชาติ และ เขวณะ ไตรมาศ, 2545) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 (ค.ศ.1932) เป็นรัฐธรรมนูญที่สืบเนื่องมาจากคณะราษฎรเข้ายึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครอง และถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยมีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2475 (ค.ศ.1932) ทั้งหมด 39 มาตรา แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวไม่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้แต่ประการใด

ฉบับที่ 2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 (ค.ศ.1932) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 มีจำนวนทั้งหมด 68 มาตรา รับรองสิทธิของชนชาวสยาม เรื่องสิทธิและเสรีภาพด้านต่าง ๆ ได้แก่ สิทธิความเสมอภาค เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในร่างกาย สิทธิในเคหสถาน สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพการพูด เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพในการก่อตั้งสมาคม เสรีภาพในการประกอบอาชีพ สิทธิในการสมัครและเลือกตั้ง ไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ

ฉบับที่ 3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 (ค.ศ.1946) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2489 จำนวน 96 มาตรา ได้กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ไว้เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 แต่มีเพิ่มเติมเรื่องของการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนและเสรีภาพในการก่อตั้งพรรคการเมือง

ฉบับที่ 4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 (ค.ศ.1947) หรือที่รู้จักกันในรัฐธรรมนูญฉบับ “ใต้ร่ม” ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 มีจำนวนทั้งหมด 98 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีเนื้อหาคล้ายกับฉบับที่ 3 คือเรื่องการจัดตั้งพรรคการเมือง แต่ก็ได้รับรองเสรีภาพไว้แต่อย่างใด

ฉบับที่ 5 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2492 (ค.ศ.1949) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2492 มีจำนวนทั้งหมด 188 มาตรา ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพิ่มมากขึ้น และมีความครอบคลุม รวมถึง 20 มาตรา (มาตรา 26-45) เช่น บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญาเว้นแต่จะได้รับการอภัยโทษซึ่งให้อยู่ในเวลาที่กระทำการนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ บทบัญญัติที่ห้ามฝ่ายบริหารบั่นทอนเสรีภาพในการเขียน การพิมพ์ และโฆษณาโดยวิธีปิดโรงพิมพ์ ฯลฯ

ฉบับที่ 6 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 (ค.ศ.1932) แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 (ค.ศ. 1952) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2495 มีจำนวนทั้งหมด 123 มาตรา โดยเรื่องของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในฉบับนี้น้อยกว่าที่มีการรับรองในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 (ค.ศ.1949) อีกทั้งระบุมิให้ใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงการกำหนดให้ปวงชนมีหน้าที่ในการรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ฉบับที่ 7 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 (ค.ศ.1959) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2502 เป็นรัฐธรรมนูญที่คณะปฏิวัติใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศชั่วคราว มีจำนวนทั้งหมด 20 มาตรา ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่มีบทบัญญัติในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด

ฉบับที่ 8 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 (ค.ศ.1968) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2511 มีทั้งหมด 183 มาตรา เนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ส่วนใหญ่ใกล้เคียงกับฉบับ พ.ศ. 2492 (ค.ศ.1949)และได้นำหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนมาใส่ไว้หลายเรื่องด้วยกัน

ฉบับที่ 9 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515 (ค.ศ.1972) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2515 มีจำนวนทั้งหมด 23 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2502 (ค.ศ.1959)

ฉบับที่ 10 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 (ค.ศ.1974) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517 มีทั้งหมด 238 มาตรา ถือว่ามากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ และในส่วนของหมวดสิทธิเสรีภาพได้ให้การรับรองเพิ่มขึ้นรวมถึง 27 มาตรา (มาตรา 27-53) เช่นความเท่าเทียมกันระหว่างชายหญิง ในคดีทางอาญาผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม สิทธิในการได้รับความคุ้มครองทรัพย์สิน สิทธิความเสมอภาคกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เสรีภาพในวิชาการย่อมได้รับการคุ้มครอง ฯลฯ

ฉบับที่ 11 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 (ค.ศ.1976) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2519 มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2502 (ค.ศ.1959) และปี 2515 (ค.ศ.1972) มีจำนวนทั้งหมด 29 มาตรา ได้กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เพียงเล็กน้อยในภาพรวมว่าให้เป็นไปตามกฎหมายและให้อำนาจการวินิจฉัยปัญหาที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพว่าให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองของประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย

ฉบับที่ 12 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 (ค.ศ.1977) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 มีจำนวนทั้งหมด 32 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ได้กำหนดหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างแน่ชัด นอกจากมีเพียงรับรองอำนาจอิสระของศาลในการพิจารณาพิพากษารรคดีเท่านั้น

ฉบับที่ 13 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 (ค.ศ.1978) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2521 มีทั้งหมด 206 มาตรา โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีหลักการคล้าย ๆ กับรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2517 (ค.ศ.1974) หลายประการ แต่เนื่องจากว่ารัฐธรรมนูญนี้มีบทเฉพาะกาลมากถึง 12 มาตราที่กำหนดให้ดัดใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราอื่น ๆ เป็นการชั่วคราวทำให้รัฐธรรมนูญนี้ถูกมองว่าเป็น “ประชาธิปไตยครึ่งใบ”

ฉบับที่ 14 ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534 มีทั้งหมด 33 มาตรา โดยมีสาระสำคัญที่ใกล้เคียงกับฉบับที่ 12 เป็นอย่างมาก

ฉบับที่ 15 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 (ค.ศ.1991) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534 มีทั้งหมด 233 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพของชาวไทยไว้หลายประการ ได้แก่ สิทธิการได้รับการศึกษาขั้นมูลฐาน สิทธิในการได้รับบริการทางสาธารณสุข สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการ สิทธิในการประกอบอาชีพการงาน สิทธิในครอบครัว สิทธิความเท่าเทียมชายหญิง สิทธิในการดำเนินคดีอาญาที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม เป็นต้น

ฉบับที่ 16 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ค.ศ.1997) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 มีทั้งหมด 336 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้มากขึ้นมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน มีการถ่วงดุลอำนาจระหว่างองค์กร มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ ผู้ตรวจการแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินอกจากนี้ได้มีการบัญญัติคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นอกเหนือจาก “สิทธิเสรีภาพ” อื่น ๆ ด้วย

ฉบับที่ 17 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 (ค.ศ.2006) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2549 มีทั้งหมด 39 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีการกล่าวถึง สิทธิเสรีภาพ ไว้อย่างกว้างขวางโดยให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคตามที่รัฐธรรมนูญที่เคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และพันธกรณีแห่งประเทศที่ไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้

ฉบับที่ 18 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (ค.ศ.2007) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2550 มีทั้งหมด 309 มาตรา มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ที่คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญปี 2540 (ค.ศ.1997) แต่ได้ทำการแบ่งหมวดหมู่ในเรื่องของสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยออกเป็น 13 ส่วน ได้แก่ บททั่วไป (มาตรา 26-29) ความเสมอภาค (มาตรา 30-31) สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล (มาตรา 32-38) สิทธิในกระบวนการยุติธรรม (มาตรา 39-40) สิทธิในทรัพย์สิน (มาตรา 41-42) สิทธิในการประกอบอาชีพ (มาตรา 43-44) เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (มาตรา 45-48) สิทธิในการศึกษา (มาตรา 49-50) สิทธิและเสรีภาพในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ (มาตรา 56-62) เสรีภาพในการชุมนุม (มาตรา 63-65) สิทธิชุมชน (มาตรา 66-67) รวมทั้งสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ (มาตรา 68-69) (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2553, หน้า 283)

ฉบับที่ 19 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 (ค.ศ.2014) ประกาศใช้เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2557 มีทั้งหมด 48 มาตรา มีการให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค เหมือนดังที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญในฉบับที่ 18

จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ 20 ที่ประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 (ค.ศ. 2017) มีทั้งหมด 279 มาตรา ได้กล่าวถึงความคุ้มครองทางด้านสิทธิมนุษยชนไว้โดยที่จะกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพทางด้านต่าง ๆ โดยผู้เขียนขอจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย โดยห้ามมีการจับกุมคุมขัง เว้นแต่มีคำสั่งของศาล รวมถึงการทรมาน ทารุณกรรม ปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรมมิได้ (มาตรา 28), ห้ามเป็นทาส (มาตรา 30), สิทธิในการมีทรัพย์สินและการสืบทอดมรดก (มาตรา 37), สิทธิที่จะได้รับปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม (มาตรา 56), สิทธิความเป็นส่วนตัว (มาตรา 32), สิทธิทางการสื่อสารไม่ว่าทางใด ๆ (มาตรา 36), สิทธิทางการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย (มาตรา 38), สิทธิการได้รับความเสมอภาคทางกฎหมายและการไม่ถูกเลือกปฏิบัติ (มาตรา 27), สิทธิในการเข้าถึงศาลและการพิจารณา (มาตรา 25), สิทธิในการไม่ถูกเนรเทศออกนอกราชอาณาจักร (มาตรา 39), สิทธิในการแจ้งข้อหาสำนวนว่ามีความบริสุทธิ์ (มาตรา 29), สิทธิในการนับถือศาสนา (มาตรา 31), สิทธิความเสมอภาคกันในกฎหมาย ได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ ความเชื่อ หรือความคิดเห็นทางการเมือง (มาตรา 27), การมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และ ความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง โดยเสมอกัน (มาตรา 4)

สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในการทำงาน เช่น การมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม และได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม (มาตรา 40), สิทธิในการจัดตั้งสหภาพ (มาตรา 42), สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ (มาตรา 43วรรค 2)

สิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ สิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ พื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ ขนบธรรมเนียมรวมถึงการปกป้องและปฏิบัติตามวัฒนธรรม (มาตรา 43)

สิทธิทางการเมือง ได้แก่ เสรีภาพการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา จะถูกจำกัด เสรีภาพดังกล่าวไม่ได้ (มาตรา 34), สื่อมวลชนมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ไม่สามารถสั่งปิดกิจการ เพื่อลิดรอนเสรีภาพดังกล่าวได้ (มาตรา 35), เสรีภาพในการชุมนุมรวมกลุ่มกันโดยสงบและปราศจากอาวุธ (มาตรา 44), บุคคลมีสิทธิในการไปเลือกตั้งหรือลงประชามติอย่างอิสระโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ (มาตรา 50 วรรค 7), เสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามวิธีการปกครองระบอบประชาธิปไตย (มาตรา 45)

สิทธิทางสังคม ได้แก่ การได้รับการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (มาตรา 54), สิทธิในการมีครอบครัวและคู่ครอง (มาตรา 32), สิทธิในการได้รับความคุ้มครองจากรัฐ (มาตรา 25), สิทธิในการได้รับความคุ้มครองมารดาและบุตร (มาตรา 48), สิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข สิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคภัยอันตรายอย่างเหมาะสม (มาตรา 47)

สิทธิมนุษยชนกับการเป็นวาระแห่งชาติ

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีด้านสิทธิมนุษยชนดังที่ได้กล่าวไปนั้น ทำให้ต้องมีการปฏิบัติตามปฏิญญาสากลและเกิดพันธผูกพันในเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติตาม ได้แก่ การประกันให้เกิดสิทธิ การปฏิบัติให้เกิดสิทธิ การจัดทำรายงานเพื่อเสนอต่อองค์กรสหประชาชาติ (UN) รวมถึงการปฏิบัติตามมาตรฐานหรือข้อตกลงต่าง ๆ จากการประชุมในเวทีระดับโลก และด้วยเหตุผลดังกล่าวประเทศไทยได้นำหลักการของ สิทธิมนุษยชน มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยรัฐธรรมนูญที่ค่อนข้างบัญญัติและให้การรับรองเรื่องของสิทธิต่อประชาชนเห็นได้ชัดในรัฐธรรมนูญในปี 2540, 2550, 2557 และ 2560 ที่มีการบัญญัติในเรื่องสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชนของประชาชนชาวไทย เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง ยั่งยืน โดยเฉพาะในมาตรา 4 ที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” (มาตรา 4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560) หมวด 3 เรื่องของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย หมวด 4 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย และหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และที่ผ่านมารัฐบาลของไทยได้ประกาศใช้แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมาแล้วจำนวน 3 ฉบับ (กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ, 2560) ได้แก่

ฉบับที่ 1 ภายใต้ชื่อ “แผนปฏิบัติการแม่บทแห่งชาติด้านสิทธิมนุษยชน” (พ.ศ. 2545-2548/ค.ศ.2002-2005) มีการจัดทำขึ้นพร้อมกันในโอกาสที่ครบรอบ 50 ปี ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ โดยวัตถุประสงค์ของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับนี้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนที่มีความชัดเจน การส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ฉบับที่ 2 แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2552-2556/ค.ศ.2009-2013) ในการจัดทำแผนฉบับนี้มีระยะเวลาคาบเกี่ยวระหว่างรัฐธรรมนูญถึงสองฉบับ โดยจุดสำคัญของการจัดทำแผนฉบับนี้คือการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และภาคประชาชนที่มีบทบาทในการวางแผนสิทธิมนุษยชนร่วมกัน

ฉบับที่ 3 แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พ.ศ.2557-2561/ค.ศ.2014-2018) ซึ่งมีเป้าหมายในการทำให้ “สังคม เป็นสังคมแห่งการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อนำไปสู่สังคมสันติสุข”

แผนสิทธิมนุษยชนได้กำหนดนโยบายด้านสิทธิมนุษยชนครอบคลุม 11 ด้าน ได้แก่ ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านที่อยู่อาศัย ด้านวัฒนธรรมและศาสนา ด้านข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านการขนส่ง ด้านการเมืองการปกครอง ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านความมั่นคงทางสังคม ซึ่งมีความครอบคลุมถึง 15 กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้ต้องหา ผู้พ้นโทษ ผู้ต้องหาคดีอาญาเสพติดหรือกลุ่มผู้ติดยาเสพติดและผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพ เหยื่อหรือผู้เสียหาย ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ผู้ใช้แรงงาน คนจน เกษตรกร ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน สตรี คนพิการ ผู้ไร้รัฐ กลุ่มที่รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง และกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งนี้คือกลุ่มคนที่มีโอกาสถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน เพื่อผลักดันให้ทุกภาคส่วนนำแผนสิทธิมนุษยชนไปสู่การปฏิบัติทั้งมิติการป้องกัน คุ้มครอง พัฒนากฎหมายและกลไกของกฎหมาย รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

สำหรับแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ซึ่งอยู่ในกระบวนการจัดทำ ให้ความสำคัญกับมิติประเด็นต่าง ๆ จึงยกร่างแผน เป็นรายด้าน เพื่อสะท้อนความครอบคลุมประเด็นที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตประชาชน อีกทั้งให้ความสำคัญกับมิติของกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มที่มีความอ่อนไหวในการได้รับผลกระทบ เป้าหมายของแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่กำลังเกิดขึ้นนี้คือ เป็นสังคมที่ส่งเสริม สิทธิเสรีภาพ และความเท่าเทียมโดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนอย่างบูรณาการทั้งภาครัฐและธุรกิจ และภาคประชาสังคม เพื่อนำไปสู่สังคมที่พัฒนาอย่างยั่งยืน (กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ, 2562)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของไทย (National Human Rights Commission of Thailand) เป็นองค์กรอิสระเกิดขึ้นจากการผลักดันที่มุ่งหมายให้มีกลไกอิสระในการทำหน้าที่ส่งเสริม คุ้มครอง พิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชน ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 (ค.ศ.1997) ที่ได้บัญญัติถึงการก่อตั้งรวมถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน จากนั้นได้มีการตรากฎหมายรองรับคือพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.2542 (ค.ศ.1999) จนเป็นรากฐานที่นำไปสู่กระบวนการสรรหา จัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นรูปธรรมอย่างเห็นได้ชัดจากการมีคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดแรกในปี พ.ศ.2544 (ค.ศ.2001) ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการ 10 คน พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา โดยสรรหาจากผู้ที่มีความรู้ หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่เป็นที่ประจักษ์ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชายหญิง ผู้แทนจากองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 6 ปี และสามารถดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียวเท่านั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และมาตรา 247 บัญญัติให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจ (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2560) ดังต่อไปนี้

1) ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณีโดยไม่ล่าช้า และเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง

2) จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน

3) เสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

4) ชี้แจงและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องโดยไม่ชักช้าในกรณีที่มีการรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยโดยไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม

5) สร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

6) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

เมื่อรับทราบรายงานตาม (1) และ (2) หรือข้อเสนอแนะตาม (3) ให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสมโดยเร็ว กรณีใดไม่อาจดำเนินการได้หรือต้องใช้เวลาในการดำเนินการ ให้แจ้งเหตุผลให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทราบโดยไม่ชักช้า ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องคำนึงถึงความผาสุกของประชาชนชาวไทยและผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติเป็นสำคัญด้วย

บทสรุป

พัฒนาการสิทธิมนุษยชนของสังคมไทยที่มีมาแต่อดีต เกิดจากการรับอิทธิพลจากอารยธรรมภายนอกอย่างผสมผสาน โดยเฉพาะอารยธรรมจากจีนที่มีความเชื่อในเรื่องของธรรมชาติรวมทั้งความเชื่อในเรื่องวิญญาณและเทพเจ้า มีการยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีในการเคารพผู้อาวุโส ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับครอบครัว ยึดถือว่าเพศชายมีอำนาจเหนือเพศหญิง ผู้ชายจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสเท่านั้น ส่งผลให้ผู้ชายในสังคมดังกล่าวขาดสิทธิเสรีภาพ ขาดความเท่าเทียมกันทางเพศในการดำเนินชีวิตโดยสิ้นเชิง เพราะยังยึดถือความเชื่อที่มีมาแต่เดิม และอารยธรรมที่มีอิทธิพลสำคัญต่อสังคมไทยอีกแหล่งคืออารยธรรมจากอินเดียที่มีความเชื่อและนับถือโลกธาตุทั้ง 4 ประกอบด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ โดยมีความเชื่อว่ามีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์อยู่ในสิ่งนั้น และมีสถานะเป็นเทพเจ้าสามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้ และได้มีการแบ่งชนชั้นของคนออกเป็น 4 วรรณะ ได้แก่ วรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ และวรรณะศูทร ตามคัมภีร์พระเวทซึ่งเป็นสิ่งที่เก่าแก่ที่สุดของอินเดีย โดยในแต่ละวรรณะจะทำหน้าที่ต่างกันและไม่สามารถข้องเกี่ยวกันได้ต่อมาพระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับคำสอนในเรื่องทางสายกลาง ความไม่เบียดเบียนกัน และความเมตตา นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทยมายาวนานถือเป็นอิทธิพลที่สำคัญ และพระพุทธศาสนาไม่เห็นด้วยกับระบบวรรณะของอินเดียถือว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะชนชั้นใดมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครสูงต่ำไปกว่ากัน แต่จะขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์ ทั้งนี้จึงส่งผลให้หลักคำสอนของพุทธศาสนายังคงมีอิทธิพลต่อสิทธิมนุษยชนมาถึงปัจจุบันนี้

สิทธิมนุษยชนของไทยหากยึดตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้วได้ปรากฏอย่างชัดเจนเริ่มจาก สมัยสุโขทัย ที่มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก แต่กษัตริย์ได้ให้อิสระในการดำรงชีวิต ในสมัยนั้นศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงถือเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญที่ปรากฏข้อความที่มีการกล่าวถึงสิทธิประโยชน์ของประชาชนไว้หลายประการไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการรับมรดก สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในการร้องทุกข์ และการปฏิบัติต่อเชลยศึกอย่างมีมนุษยธรรม

ในสมัยอยุธยาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองหรือกษัตริย์กับประชาชนดูเหมือนว่าจะมีความห่างไกลกันอยู่มาก กษัตริย์เป็นผู้กำหนดสิทธิของประชาชนทั้งหมดกล่าวคือเป็นทั้งเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิตของประชาชน สิทธิเสรีภาพของ

ประชาชนมีความไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการใช้กฎหมายของกษัตริย์แต่ละองค์ สิทธิที่สำคัญในสมัยนั้นจะมีการใช้ระบบศักดินาในการแบ่งชนชั้นทางสังคม

ในสมัยในสมัยรัตนโกสินทร์สังคมไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก หลักคิดทางพระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิต มีการแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เจ้านายและไพร่ ซึ่งหน้าที่ของไพร่นั้นจะอยู่ภายใต้การควบคุมจากนายทาสทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของทาสนั้นขาดสิทธิเสรีภาพอย่างสิ้นเชิง และถูกปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม จนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลจากสนธิสัญญาเบาริง (Bowring Treaty) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้ประเทศต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยโดยการรับวัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาในประเทศ เกิดการปกครองในรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ส่งผลให้ระบบเจ้าขุนมูลนาย ไพร่ ทาส ต้องสิ้นสุดลง รวมถึงการยกเลิกระบบศักดินาด้วย

ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี 2475 (ค.ศ.1932) ถือเป็นช่วงที่มีการเคลื่อนไหวทางพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิวัติที่นำโดยคณะราษฎรอันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงถือกำเนิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว และยังคงมีเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีความรุนแรง เกิดการย้ายสิทธิเสรีภาพของประชาชน นำไปสู่การนองเลือดและสูญเสีย ประชาชนและนักศึกษาที่ได้ออกมาเคลื่อนไหวได้ถูกกระทำอย่างไร้มนุษยธรรม จนกระทั่งมาถึงช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่เกิดขึ้นในปี 2535 (ค.ศ.1992) ในรัฐบาลพลเอกสุจินดา ได้มีการใช้กำลังปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมอย่างรุนแรงจนเกิดการสูญเสียจำนวนมาก จากเหตุการณ์นี้ทำให้สังคมไทยเริ่มมีการตื่นตัวและตระหนักถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น จนกระทั่งประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนในวันที่ 29 ตุลาคม 2539 (ค.ศ.1996) หลังจากนั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีของอนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ ทั้งหมด 7 ฉบับ จากอนุสัญญาหลัก 9 ฉบับ

พัฒนาการทางด้านสิทธิมนุษยชนของสังคมไทยได้มีการต่อสู้กันมาอย่างยาวนานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เรารู้ได้ว่าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในความเป็นอยู่มากขึ้นจากในอดีต สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีความเป็นพลวัตสูง (Dynamic) ไม่ว่าจะเป็นการมีเสรีภาพด้านต่าง ๆ เช่น เสรีภาพที่เป็นความมั่นคงปลอดภัย เสรีภาพทางความคิด/การแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การตั้งสมาคม/การชุมนุม หรือในปัจจุบันผู้ที่มิชอบทางการเมืองไม่เพียงแต่เป็นผู้ขายเท่านั้นแต่ยังพบว่าผู้หญิงหรือกลุ่มคนหลากหลายทางเพศ (LGBTI) ก็เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เป็นต้น ประชาชนมีสิทธิในการเรียกร้องจากการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม (การเข้าถึงกระบวนการที่เป็นธรรมทางกฎหมาย) ผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การมีกฎหมายออกมารองรับในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต ฯลฯ โดยสิทธิมนุษยชนจะตระหนักและให้ความสำคัญกับคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Human Dignity) อีกทั้งสิทธิดังกล่าวยังได้มีการขยายความคุ้มครองไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ ให้เกิดความเท่าเทียมกัน/ความเสมอภาค ไม่แบ่งแยกกันด้วยเหตุเพราะความแตกต่าง เช่น กลุ่มคนพิการ กลุ่มแรงงาน กลุ่มผู้กระทำความผิด กลุ่มคนหลากหลายทางเพศ เป็นต้น ซึ่งในอดีตไม่ได้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนกับกลุ่มคนดังกล่าว โดยมีเป้าหมายเพื่อไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติหรือการละเมิดสิทธิที่เป็นพื้นฐานของมนุษย์ ดังนั้นการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนถือได้ว่าเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญของหลักการทางสิทธิมนุษยชน การสร้างกลไกในการตรวจสอบและเยียวยาแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้การเกิดขึ้นของสิทธิมนุษยชนจะบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่นั้น ไม่ได้เป็นเรื่องที่คนใดคนหนึ่งที่จะต้องแก้ไข แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับจุลภาคไปจนถึงระดับมหภาค ที่จะต้องร่วมกันแก้ไขเพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขท่ามกลางความหลากหลายหรือความแตกต่าง และสิ่งเหล่านี้เป็นความท้าทายว่าสังคมไทยเราจะสามารถก้าวผ่านสิ่งเหล่านี้ไปได้หรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.(2560). วาระแห่งชาติ : สิทธิมนุษยชนร่วมขับเคลื่อน Thailand 4.0 เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ฉบับสมบูรณ์.กรุงเทพฯ:กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.(2562). (2562, 17 กุมภาพันธ์).ร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4. สืบค้นจาก <http://www.rlpd.go.th/rlpdnew/2012-06-20-06-19-42/2012-06-20-06-20-59/plan4van/ร่างแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 4>
- กรมองค์การระหว่างประเทศ.(2561, สิงหาคม 30).ตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน.สืบค้นจาก <http://humanrights.mfa.go.th/ตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน>
- กระทรวงการต่างประเทศ.(ม.ป.ป.). กระบวนการ.สืบค้นจาก <http://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/upr.pdf/กระบวนการ UPR>
- กรมพล ทอธรรมนูญชาติ และ เซาวันะ ไตรมาศ.(2545).วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย จากอดีตถึงปัจจุบัน.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.(ม.ป.ป.).หลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- เจริญ โฆษณานันท์.(2559).สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน (พิมพ์ครั้งที่ 3).กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ชะวักชัย ภาคินธู.(2548).กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการด้านสิทธิมนุษยชน.กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชาคริต อนันทราวัน.(2556).ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐกร วิทิตานนท์.(2553).หลักรัฐธรรมนูญเบื้องต้น.กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศพล ทรรศนกุลพันธ์.(ม.ป.ป.).เอกสารประกอบการสอนวิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน หลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต.คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประกาศคณะราษฎรฉบับที่ 1. (2561, สิงหาคม 21) สืบค้นจาก <http://www.pridi-phoosuk.org/ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1>
- พิสิฐ เจริญวงศ์.(2539).เอกสารการสอนชุดวิชา ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วีระ โลจายะ. (2525). กฎหมายสิทธิมนุษยชน.กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สงวน เล็กสกุล.(ม.ป.ป.).งานปริญญานิพนธ์ในรัชกาลที่ 5. (2561, 21 สิงหาคม).วิทยานิพนธ์หลักสูตรชั้นปริญญาโท ภาค 2 ทางรัฐศาสตร์ในลักษณะวิชาประวัติศาสตร์การปกครอง.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สืบค้นจาก <http://digi.library.tu.ac.th/thesis/po/0419/04.pdf/การเลิกทาส>
- สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.(2560). (2562, 17 กุมภาพันธ์).สถานะและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. สืบค้นจาก <http://www.nhrc.or.th/AboutUs/The-Commission/Mandates.aspx/> สถานะและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.2558. (2561, สิงหาคม 21).ระบอบประชาธิปไตยของไทยกับกระแสประชาธิปไตยโลก.

สืบค้นจาก <http://www.parliament.go.th/library/ระบอบประชาธิปไตยของไทยกับกระแสประชาธิปไตยโลก>.

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ.(2561, สิงหาคม 21).อนุสัญญาว่าด้วยคนพิการ.สืบค้นจาก

<http://nepr56.dep.go.th/index.php/claim/อนุสัญญาว่าด้วยคนพิการ>

แสง บุญเฉลิมวิภาส.(2554).ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย.กรุงเทพฯ:วิญญูชน.

หยุด แสงอุทัย.(2523).ความรู้เบื้องต้นกฎหมายทั่วไป.กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อาชวีภุริขัญย์ น้อมเนียน.2560.แนวคิดทางสังคมเรื่องอาชีพจากมุมมองเรื่องวรรณคดีใน ศาสนาฮินดู.วารสารการบริหารปกครอง

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2560).

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์.(2561).สิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 6).กรุงเทพฯ: วิญญูชน.